

Fair trade gaat om meer dan alleen geld, zegt Marie Malan, manager van een Zuid-Afrikaanse wijngaard. Keuzevrijheid, inspraak en medezeggenschap zijn voor 'haar' arbeiders minstens zo belangrijk.

Meer dan een eerlijke beloning

Pam van der Veen

Makkelijk was het aanvankelijk niet, zegt Marie Malan, om de eerste vrouwelijke farm-manager in Zuid-Afrika te zijn. Een vrouw aan het hoofd, dat konden maar weinig arbeiders accepteren. „Ze luisterden niet naar me, zeker de blanken niet.” Malan werkte al twintig jaar bij fairtradewijnmaker Stellar, toen ze tien jaar geleden de leiding kreeg over het personeel. „In het begin moest de eigenaar van de wijnboerderij erop aandringen dat de arbeiders deden wat ik zei. Maar toen ik mezelf eenmaal bewezen had, was het geen probleem meer. Ik ben er voor de arbeiders, om erop toe te zien dat iedereen gehoord wordt en dat de werkomstandigheden goed zijn. Nu weet iedereen: Marie is in charge!”

Malan groeide op als oudste dochter van de familie Bothma, op de boerderij Uitkyk in de buurt van Klawer, aan de Zuid-Afrikaanse westkust. Ze wilde eigenlijk verpleegster worden, maar om het gezin wat extra inkomsten te verschaffen, moest ze meehelpen op het land. Toen in 1974 haar moeder overleed, kreeg Malan de zorg over haar broertjes en zusjes. Ze ging werken voor de familie Rossouw, eigenaar van Stellar Farming in Trawal, dat later de grootste producent van biologische fairtradewijnen in Zuid-Afrika zou worden. Zowel in de huishouding als op de boerderij wist Marie zich al snel zo onmisbaar te maken, dat de Rossouws haar naar een opleiding tot supervisor stuurden.

Malan bezit een grote kennis van druiven en wijnproductie, geeft leiding aan een team dat in het plukseizoen kan oplopen tot 120 mannen en vrouwen en is bovendien actief in allerlei commissies die de positie van de arbeiders moeten verbeteren. Als harde werkster die veel verantwoordelijkheden neemt, wordt Malan in het geval van belangenbehartiging al snel naar voren geschoven. Haar bijzondere kwaliteiten op dat gebied kwamen al aan in het licht in september 1989, na de ramp op de Kranskopbrug. Daarbij raakte een truck met landarbeiders van Stellar van de weg en kwamen 53 mensen om het leven, onder wie een aantal kinderen dat met de moeders meereed naar het veld. Een zeer gevoelige klap voor de kleine gemeenschap, ook voor Malan persoonlijk, die bij het ongeluk vier nichtjes en neefjes verloor. Als manager droeg zij de zorg voor de identificatie van de overledenen, de distributie van voedsel en kleding onder de nabestaanden en het organiseren van de begrafenis.

Om te garanderen dat hulp gelden die na het ongeluk binnenkwamen

Marie Malan is manager van de eerste wijngaard die fair trade én biologisch is.

FOTO MAARTJE GEELS

niet verkeerd besteed werden, kwam er een rampencomité, waarin Malan zitting had. Die commissie zou later worden omgevormd tot het werknemersplatform Stellar Fairtrade Workers Trust, mede vernoemd naar het Fair Trade-keurmerk dat de wijnboerderij inmiddels toegekend was. Daarmee was Stellar de eerste biologische fairtradefarm ter wereld: van de 29 hectare druivenplanten aan de vruchtbare oevers van de Olifantsrivier worden 22 hectare op organische wijze verbouwd. Zoals Malan op z'n Zuid-Afrikaans zegt: „*Chemiese middels en pesen onkruidodders word glad nie gebruik nie en elke erdwurm wat jy in die wingerd teekom, is n rede tot verdere trots.*” Ofwel: er wordt geen gebruikgemaakt van chemisch-synthetische bestrijdingsmiddelen, mede om aardwormen de kans te geven hun nuttige werk in de bodem te verrichten.

De aansluiting bij het fairtrade-systeem heeft grote gevolgen gehad voor de werknemers van Stellar. „Sindsdien krijgt al het personeel van boerderij en wijnkelders trans-

port van en naar het werk, is er vrije toegang tot scholing en gezondheidszorg voor werknemers en hun familie, evenals gratis huisvesting, water, elektriciteit en kinderopvang. Ging alle opbrengst voorheen naar de eigenaars van Stellar, na de omschakeling naar fair trade ontvingen de arbeiders een aandeel van 26 procent in de kelders en 50 procent in de boerderij en delen zij mee in de totale winst”, zegt Malan.

De arbeidershuizen zijn inmiddels omheind, er is een gezamenlijke biologische groentetuin en er worden computerlessen gegeven. De crèche heeft nu een babykamer en een speeltuin en de gemeenschap beschikt zelfs over een eigen krant, de *Stellar Ster*. „Toch zijn we er nog niet”, vindt Malan. „Managers en arbeiders komen nog elke maand samen om te praten over de wensen en behoeften van de werknemers. Dat moet ook wel, anders heb je geen trust (beheerfonds). En er is nog wel degelijk projecten te realiseren. Zoals standaard tb-controle, een nieuwe gemeenschapsruimte, een voetbalveld met

doelen en kleedkamers en voorzieningen voor de basisschool.”

Maar in het overleg tussen staf en personeel over het verbeteren van de arbeidsomstandigheden gaat het niet alleen over geld, weet Malan uit ervaring. „Zeker, om mensen meer invloed te geven, moet je ze ook eerlijke lonen betalen. Maar keuzevrijheid, inspraak en medezeggenschap zijn minstens zo belangrijk. De arbeiders moeten het gevoel hebben dat ze niet alleen voor de eigenaars, maar vooral voor zichzelf werken.”

Een groeiend verantwoordelijkheidsbesef is een van de veranderingen die bij Stellar zijn opgetreden sinds de aansluiting bij Fair Trade. Voorheen hadden werknemers nauwelijks het idee hun leven in eigen hand te hebben en was bijvoorbeeld alcoholisme een groot probleem op de boerderij. Malan: „Mensen werkten hard, maar hielden daar geen cent aan over. Neem mijn eigen vader: tot zijn 76ste was hij landarbeider, op zijn tachtigste stierf hij, zonder iets aan zijn kinderen na te kunnen laten. Dat is een van de grootste

Waar te koop?

Stellar wordt verkocht bij Dirk van den Broek, Plus en de Natuurwinkel. In de Supermarktwijngids worden de diverse varianten goed beoordeeld – auteur Nicolaas Klei waardeert het vooral dat er geen sulfiet is toegevoegd. Dat is namelijk niet nodig als er geen gif op de druiven wordt gespoten en ze hygiënisch worden verwerkt. Een uitschieter in smaak is de Heaven on earth dessertwijn, gemaakt van druiven die zijn ingedroogd op een bedje van organische rooibosblaadjes. Een 'omfietswijn'.

verworvenheden van fair trade, dat de werknemers nu aandeelhouders zijn en een toekomst voor hun kinderen veilig kunnen stellen. Alle levens op de boerderij zijn daarmee structureel veranderd. Steeds als ik een farmworker zie, realiseer ik me: dat hebben wij met z'n allen opgebouwd.”